

elemzésével rögzíthetik és begyakorolhatják. A 4. fejezet (*Ötletek a későbbi gyakorlatokhoz*) ilyen, a szerző által kognitív előfázisnak nevezett szakaszban alkalmazható feladatokat tartalmaz, melyeknek célja a szövegstruktúra komplex voltának felismerése, a tematikai és grammatikai koherencia biztosítása a szövegfunkció szem előtt tartásával, ezenkívül olyan nyelvi eszközök elsajátítása, amelyek a komplexitás megvalósítását szolgálják. A szerző a kognitív előfázisban hangsúlyt helyez a helyes pozíciómegjelölésekre (*Positionsmarkierung*), a témakifejtés alapformáira, a bekezdések meghatározására, a visszautaló és előreutaló névelőkre, a névmásítási láncokra (*Pronominalisierungskette*), rematikus és tematikus névmásokra (*rhematische und thematische Pronomina*), melyek az úgynevezett referencianévmások (*Referenz-Pronomina*), az igeidőkre és ige-módokra. A feladatokat követően a szerző megoldási javaslatokat is kínál.

Összefoglalóan azt lehet elmondani erről az aktuális műről, hogy nemcsak a szakirodalmat bővítette szövegnyelvészeti és módszertani szempontból, hanem a felsőoktatásban a német szakos hallgatók írásbeli kifejezőképességének fejlesztését betöltő, praktikus könyv hasznos szerepét is átveszi, hisz sok gyakorlatot tartalmaz. A terjedelmes szakirodalmat feldolgozó munka logikusan és szisztematikusan felépítve mutatja be az empirikus eredményeket, amelyeket az újszerűnek számító instrumentárium alapján nyert, remélve, hogy ezáltal másokat is további kutatásra és a szerző által is említett jövőbeli változtatásra buzdít.

Schäffer Judit

Eugen, Drewermann: A lényeg láthatatlan

A kis herceg mélylélektani elemzése

Európa – Ré, Budapest, 1998. 207 p.

DREWERMANN *A kis herceg* mélylélektani elemzését azzal a dilemmával indítja: nem jobb-e a képeket eredeti, egyszerű jelentésükben (s tegyük hozzá: kontextusukban) meghagyni. Művét elolvasva azt a szimplifikálónak tűnő választ kockáztatom meg: *lényegileg igen*.

Bizonyítékként az alábbiakat terjesztem elő.

A szerző szerint nem pszichologizáló-elemezgető hajlamunkat kell megnyílvánítanunk, hanem az egzisztenciális igazolás igényét célszerű realizálnunk valamely mű feltárása, kibontása során. Eme eljárásnak azonban furcsa fundamentumát adja akkor, amidőn megkockáztatja: talán mindössze két művet vél majd az utókor sokatmondónak, relevánsnak századunkból. Kafka *Kastélyát* és Exupéry *A kis hercegét*. Úgy találom, ez a vélekedés még *talánként* is felettebb merész.

Leegyszerűsítő világgépét azzal a kijelentésével is manifestálja DREWERMANN, amely szerint „valahányszor a költők valami igazán lényegeset akarnak elmondani, vallási képekből merítenek”. (17.) Berzenkedem az idézett attitűddel szemben. Ha DREWERMANN a vallás helyett valaminő transzcendentálist, az emberben immanensen élő transzcendencia iránti igényt említett volna, elfogadnám. A *vallási kép* azonban nekem túlságo-

san szük: azt tartom ugyanis, hogy a vallás – itt – ortodox, teológiai irányba lendítheti képzetünket, s ezáltal jóval nagyobb megkötetést sugall a kíváncsnál.

Persze az is igaz: a jelzett megfogalmazás folytatása találó frappírozás. Arra gondolok, hogy nála a gyermek (s e helyt megint bőviteném – nem pusztán vallási aspektusból nézve) hisz a világ végső okának jóságában. Csakugyan, a gyermeki teologizálás a jóra, mint az egyik kardinális értékre bázíroz, a jó és a rossz közötti erkölcsi különbséget, ha nem is érvényteleníti, de relativizálja. Sajátos tapasztalatai alapján individualizálja, sűrűn, olykor a külső szemlélő által megítélve következetlenül konkretizálja.

Visszatérve a valláshoz: megalapozatlannak vélem DREWERMANN azon feltételezését, amely szerint a kereszténység szellemi és szimbolikus háttére nélkül elképzelhetetlen, mert meg sem született volna, *A kis herceg*. S hogy a kis herceg a „meggyilkolt Mozart” lenne, számomra az idézett Exupéry-részlet (*Az ember földje* című írásról van szó) tükrében sem tűnik validizáltnak.

Amennyire tamaskodva olvastam eddig *A lényeg láthatatlant*, annyira megkapónak bizonyult számomra a folytatás: a magányos, öreg királlyal való találkozás, s az erre következő stációk leírása. Sok szép kibontás lelhető ezen elemzésekben. A példa kedvéért: a természeti népek és a kis herceg felnőttekről alkotott benyomásai valóban bírnak analógiákkal; a pénz megítélése során a gyermeki gondolkodásnak a konkrétból az absztrakt felé tendálása csillan ki; a lámpagyújtogató egy belsővé tett külső parancs abszurd működését prezentálja. Ám hogy a lámpagyújtogató reális kritikája az ég madarainak az aposztrofálása lenne, efelől nem vagyok bizonyos.

Termékeny, mert asszociációkat megerősítő módon kiváltó a művészek és interpretátoraik más-más sorsáról produkált eszmefuttatás. Éppúgy, mint a halál kígyójának az értelmezése.

De nem kevésbé meggyőző a határterületnek, a kül- és belvilágnak, a felszínnek és mélynek, a reális világnak és a túlvilágnak a poentírozása. Akceptálható (legalábbis bizonyos fokig) az a párhuzam, amely szerint a gyermekekhez hasonlóan a természet ritmusa sem ismeri valójában a halált. Fontos az *archetípus* fogalmának az explikálása (JUNG itt lép elibénk legkifejezettebben). A klasszikus pszichoanalitikusok egy része által kultivált *fedőemlék*, Exupéry lefedett, beburkolt gyermekkorra is hitelesnek tűnő utalásokban jelenik meg előttünk. Imponáló számomra a következő megállapítás: „Aligha lehet a kis herceg alakját csak úgy egyszerűen azonosítani az író gyermekkori énjével, az azonban nemigen vitatható, hogy mindabban, amit a kis herceg a bolygóról mesél, megjelennek Exupéry gyermekkorának lélektanilag fontos benyomásai, mindenekelőtt anyjával kapcsolatos emlékei.” (90.) Igen, azt hiszem eddig, s nem tovább mehet el egy korrekt, megfeleltetések feltárását szándékoló kísérlet.

Exupéry anyjával való kapcsolata talán nem olyan centrális kérdés *A kis herceg* megértése szempontjából, s részletező analízise nekem ellentmondásosnak tetszett. Teljesen normális személyiségfejlődési menetben is konfliktuózus lehet a gyermeknek az anyjához fixálódó kapaszkodási vágya, s az ezt megszüntető leválási tendencia. Akkor azonban, ha valamely trauma eredményeként regresszió lép fel, a személyiség kapcsolatai extrém módon komplikáltakká válhatnak. Lehet, hogy Exupéry esetében is ez történt – mindennek bizonyítása azonban nem eléggé árnyalt, s nem megnyugtató érzésem szerint. Ellentmondásos DREWERMANN ama kijelentése: „mindazt, amit eddig a kis hercegnek a

rózsával való kapcsolatáról megállapítottunk, szinte kizárólag magából a műből vezettük le” (106) – én nem ezt konstatáltam, kérdés persze, hogy mit értünk a *szinte* kizárólagon.

A túlzásba vitt anyakötődés (majdhogynem anyakomplexus) dokumentálása kellő argumentumegyüttesben manifesztálódik (ebből leginkább a katona korából anyjának adresszált levelek „rínak ki”: tudhatjuk ugyanis, hogy ez azon életkori és professzionális szituáció, amely tipikusan – mindenféle patológiás vonást nélkülözve – válthatja ki az anyai közelségbe való visszakíváncozást).

Sokféle ágaztatható DREWERMANN 114. oldalon lelhető komparatistikus megjegyzése: „A pszichoanalízis (akárcsak a marxizmus társadalomkritikája) még ma is hajlamos rá, hogy bizonyos lelki komplexusok (illetve meghatározott társadalmi és gazdasági konfliktusok) epifenoménnjaként vagy visszahatásaként értelmezze a szellemi beállítottságot”. A diagnózis – lényegi kérdésről lévén szó – annyiban pontosítandó, hogy a pszichoanalízis vonatkozásában a képlet a freudizmusra, s a freudizmust klasszicizálókra érvényes, s e szempontból csakugyan, Freud és Marx szinte „egyre megy ki”: tudniillik az ok-okozati összefüggés univerzalitását, kikerülhetetlenségét deklarálják egybehangozón, a racionalizálást piederesztálra állítva. Az említett ok-okozati kapcsolatnál maradvá: nem látom be, miért tévesztené össze Exupéry az okot az okozattal (DREWERMANN ugyanis ezzel vádolja, kifejezésre juttatva azt, hogy a rózsza értéke és a rózsáért hozott áldozat, valamint a szeretet miként konvergál, ez a levezetése viszont, úgy vélem, egészen egyszerűen nem éri meg a kifejtésre ráfordított időt, mivel – vulgárisan szólva – egyszerűen értelmetlen).

Az eddig előadottak ambivalens benyomásaimat kívánták demonstrálni – szándéka-
im szerint.

„A lényeg láthatatlan” túlteoretizált, abban az értelemben tudniillik, hogy erőszakoltan túldimenzionált elméletieskedés jellemzi; amikor a szerző elemez, konkrét textusokat analizál, akkor általában meggyőző. Amint átfogóbb konceptualizálásra szánja magát, megalapozatlannak, esetlegesnek, olykor pedig egyértelműen a tagadást, elutasítást kiváltónak tűntek számomra erőfeszítései. Nem tisztázta például azt, hogy milyen értelemben említi az *archetípus* fogalmát (önmagában vettnek tekinti-e, netalán szemléletesnek, esetleg archetipikus képnek, és így tovább).

Épp ezért artefaktuális, megtévesztő számomra a vaskos jegyzetresz: átlapozva imponáló, visszakeresve, végiggondolva viszont elsősorban arra alkalmas, hogy leleplezze szerzője elfogultságait.

Azt a szellemi kalandot, amelyre Exupéry *A kis hercege* invitál, DREWERMANN kalauzolásával nem nyerhetjük el. Mindazonáltal *egy* olvasat az övé – autentikusságának, impresszionáltságának a hiánya miatt bizonyosan nem fog mindenkit csábítani, de tudomást lehet venni, töprengésre, meditálásra motiválhat. Ez pedig önmagában is érdem!

Balogh Tibor